

AMBITIONERNA OCH DESS MÖTE MED REALITETEN

– EN KVALITATIV STUDIE OM
FRITIDSPERSONALENS SYN PÅ DET
RELATIONSSKAPANDE ARBETET

Grund
Pedagogiskt arbete

Lina Falk
Alex Sjöstrand
Emil Pehrsson

2023-LÄRFHEM-G22

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Grundlärare inriktning mot fritidshem

Svensk titel: Ambitionerna och dess möte med realiteten - en kvalitativ studie om fritidspersonalens syn på det relationsskapande arbetet

Engelsk titel: Ambitions and its meeting with reality - A qualitative study of relation building among leisure-time teachers

Utgivningsår: 2023

Författare: Lina Falk, Alex Sjöstrand och Emil Pehrsson

Handledare: Viktor Aldrin

Examinator: Marie Fahlén

Nyckelord: Relationsskapande, ambitioner, tillit, trygghet, självkänedom, förutsättningar, kompromissa, be om hjälp

---

Sammanfattning

Studien lyfter fritidspersonalens ambitioner gällande det relationsskapande arbetet med eleverna i verksamheten. Forskning beskriver fritidspersonalens omsorgsuppdrag som en helhet där barnen på fritidshemmet skall känna sig trygga och utveckla goda relationer. Studien tar upp relevant forskning som stärker vikten av relationsskapande för elevers lärande och utveckling. Relationsarbetet försvåras av strukturella faktorer som barngruppens storlek, personaltäthet och krav från styrdokumentet.

Studiens centrala innehåll lyfter personalens ambitioner och beskriver hur dessa ser ut när strävan möter realitet. Syftet med studien är att undersöka vad fritidspersonalens har för ambitioner gällande relationsarbetet med eleverna samt hur de hanterar situationer som gör att de inte kan nå sina ambitionsnivåer. Undersökningen är utformad av en kvalitativ metod med intervju som redskap där åtta yrkesverksamma pedagoger medverkade. Empirin och resultatet är analyserat utifrån ett relationellt perspektiv.

Studiens resultat visar att informanterna ansåg att relationsarbetet är betydelsefullt där ambitionsnivåerna är höga. Tillit och trygghet anses som en central ambition där kommunikation används som medel. Det framgår att informanterna vill möta barnet med ett öppet sinne, där en balansgång mellan att vara personlig men inte för privat blir tydlig. Informanterna lyfter vikten av att jobba relationsskapande för att utveckla jaget hos eleverna där personalen skall utgå från barnets bästa. Studien beskriver hur olika faktorer påverkar deras ambitionsnivåer vilket leder till kompromisser med dessa. När rätt förutsättningar inte finns sänks ambitionerna och personalen belyser värdet av att be om hjälp från sina kollegor och ledning. Resultatet av studien instämmer med undersökningens bakgrund.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Syfte.....	2
Frågeställningar	2
BAKGRUND	2
Framväxten av dagens fritidshem med fokus på relationer	2
Styrdokument	3
Tidigare forskning	3
Fritidshemmets helhetsuppdrag	4
Vikten av verksamhetens struktur för relationsskapande	5
TEORETISKT RAMVERK	6
Kommunikation	7
Jaget.....	7
Omsorg som kompetens	8
METOD	10
Urval	10
Tillförlitlighet och giltighet	11
Etik.....	11
Genomförande och analysmetod	12
RESULTAT	13
Trygghet och tillit	13
Självkännedom.....	14
Förutsättningar	15
Att behöva kompromissa och be om hjälp	16
Sammanfattning av resultat	17
DISKUSSION	19
Resultatdiskussion	19
Tillit och trygghet	19
Självkännedom	20

Förutsättningar.....	20
Att behöva kompromissa och be om hjälp.....	21
Metoddiskussion.....	21
Sammanfattning av diskussion.....	22
REFERENSER.....	1
BILAGOR.....	4
Bilaga 1: Informationsbrev.....	4
Bilaga 2: Samtyckesblankett.....	5
Bilaga 3: Intervjufrågor.....	6

INLEDNING

Fritidshemmet är en plats där alla inskrivna barn¹ inkluderas i, både före och efter skolan samt under lov. Det är en verksamhet som ska komplettera skolan på det sätt att undervisningen skall utgå från elevernas behov, intresse och fria val (Elvstrand och Lago 2019). I *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022* (Skolverket 2022, s. 25) står det att ”Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla goda kamratrelationer samt känna tillhörighet och trygghet i elevgruppen”. Att stärka elevernas relationer och känsla av samhörighet är en av de riktlinjer all personal² inom skolan arbetar efter vilket utgör en grund för relationsskapande (Skolverket 2022). Aspelin (2010) lägger tonvikt på hur elevers framsteg i skolan är associerat med lärarnas förmåga att bygga kvalitativa relationer. Elvstrand och Lago (2019) förklarar att fritidshemmet är en plats där eleverna skall ges möjlighet att utveckla sina relationer. En studie gjord i fritidshem visar att barn ser relationer och att känna samhörighet som centralt, detta är även en grundläggande del i barns upplevelse av välbefinnande (Elvstrand och Närvänen 2016). Ihrskog (2006) lyfter fram fritidshemmet som en central plats för relationsskapande. I fritidshemmet får eleverna utöva identitetsprovning och utveckla sina sociala kompetenser. Författaren påpekar även vikten av att personalen har rätt kunskaper kring hur man främjar elevernas sociala kompetenser och kunskaper om hur man skall jobba med omsorgsaspekten. Som pedagog leder man och deltar i fritidsverksamheten förklarar Ihrskog. Klerfelt (1999) beskriver hur personalens egen personlighet får ta uttryck i verksamheten där vikten läggs på att personalen skall vara en god förebild för barnen.

I våra liv är relationer ständigt närvarande där de utgör en viktig del av de olika sammanhang vi befinner oss i (Lago och Elvstrand 2021). Juul och Jensen (2003) förklarar att en relation är ett varaktigt och personligt förhållande. Det som utmärker en relation är det personliga som karaktärerna utbyter sinnsemellan. I fritidshemmet förekommer olika relationer, mellan barn till barn och relationer mellan pedagog och barn. Det finns olika studier som belyser vikten av att ha goda relationer. Liljas (2013) avhandling ger en förklaring av hur viktiga förtroendefulla relationer är för pedagoger och barn. Även Henriksson (2009) belyser värdet av att barnen har starka relationer till pedagogerna för att känna tillit och säkerhet. Söderlund (2000) stärker relationsaspekten i sin avhandling där barn anger relationen till personal och andra barn i fritidshemmet som betydelsefulla och att dessa relationer utgör de bästa minnena.

Det råder delade meningar om hur relationskapandet kan se ut mellan lärare och elev. Enligt det interaktionistiska perspektivet omformas elevernas agerande i en ständig process i samspel med andra. Detta synsätt belyser vikten av att personal i fritidshem arbetar relationsskapande (Lago och Elvstrand 2021). Det behavioristiska perspektivet har en olik syn på elev-lärrarrelationen och menar att individens sociala agerande formas utifrån olika typer av stimuli. Ett sätt för personal i fritidshem är att använda sig av belöningar och bestraffningar för att nå önskvärt beteende och på detta sätt skapa ett relationellt förhållande.

En svårighet gällande omsorgsarbetet som personalen måste reflektera över är om omsorgen blir felriktad och sker på bekostnad av pedagogen själv (Aspelin 2010). Ytterligare en svårighet är hur fritidshemmets strukturella förutsättningar kan försvåra relationsarbetet. Granskningar av fritidshemmet visar på bristande förutsättningar för att personal skall kunna arbeta för att främja elevernas utveckling på bästa sätt. I granskningen framgår det att alltför stora

---

¹ I denna studie används barn och elever för att få språklig variation.

² I denna studie används personal, pedagog och lärare för att få språklig variation.

barngrupper bidrar till ökad stress både hos barn och vuxna vilket har en negativ inverkan på relationsskapandet (Elvstrand och Andishmand 2020).

Med denna studie vill vi undersöka hur fritidspersonalens ambitioner ser ut gällande relationsarbetet och hur de arbetar för att nå dessa. Studien lyfter de förhållandena som påverkar deras ambitionsnivåer och hur de hanterar dessa. Vi anser att det finns ett behov av att lyfta fram personalens ambitioner gällande det relationsskapande arbetet och hur det ser ut när deras ambitioner möter realiteten i verksamheten. Studien utgår från ett relationellt perspektiv där vår analys fokuserar på tre centrala begrepp. De centrala begrepp vi valt att utgå från är *kommunikation, jaget och omsorg som kompetens* vilket kommer vidareutvecklas i vår teoretiska del.

Syfte

Utifrån ett relationellt synsätt är syftet med vår studie att undersöka vilka ambitioner som personal i fritidshem har gällande det relationsskapande arbetet samt hur personalen hanterar de situationer som uppkommer där ambitionsnivåerna inte går att nå?

Frågeställningar

1. Vilka ambitioner har personal i fritidshem gällande hur man skall arbeta för att skapa relationer till eleverna?
2. Hur anser personal i fritidshem man ska hantera de situationer som gör att de inte kan nå sina ambitioner gällande relationsskapandet?

BAKGRUND

I bakgrunden kommer en sammanfattning av fritidshemmets utveckling genom åren fram till vad fritidshemmet är idag, även hur utvecklingen av yrkesrollen kommer framgå. Vi belyser hur relationsbegreppet framkommer i styrdokumentet för fritidshemmet. I sista delen lyfter vi fram tidigare forskning som vi anser är relevant för vårt syfte med studien.

Framväxten av dagens fritidshem med fokus på relationer

År 1887 startade pedagogen Anna Hierta-Retzius Sveriges första arbetsstuga för barn. Syftet med arbetsstugan var att förebygga barnfattigdom och ge barnen en chans att bli produktiva och arbetsamma medborgare som kunde bidra till samhället. Efter skoldagens slut fick barnen komma till arbetsstugan som styrdes av hantverkare och ideelltarbetande kvinnor (Alhgren Hippinen 2017).

Under 1930-talet skedde uppror mot barnarbetet vilket skapade en ny syn på arbetsstugorna. Dessa uppror blev startskottet för bildandet av eftermiddagshemmet. Ansvar flyttades från folkskoledirektionen till barnavårdsnämnden där syftet med eftermiddagshemmet var att ge barnen möjlighet till fri sysselsättning och rekreation (Alhgren Hippinen 2017). Behovet av att barn behövde tillsyn före, under och efter skoltid blev större under 1960-talet. Detta behov skapade en förändring av eftermiddagshemmet vilket medförde att verksamheten fick namnet fritidshem (Hanssen 1999). Fritidshemmets syfte var att ge barnen möjlighet till vila, läsläsning, måltider samt att stimulera det fria skapandet i en hemliknande miljö.

1966 skapades den första utbildningen för fritidspedagoger i Norrköping med inriktningen skolbarnomsorg (Alhgren Hippinen 2017). På 1990-talet blev fritidshemmet och skolan ett, där fritidspedagoger och lärare samverkade för att ta vara på varandras kompetenser. Alhgren

Hippinen förklarar att syftet med detta var att främja barns utveckling och inläring. Begreppet ”fritidspedagog” ändrades i början av 2010-talet till ”lärare med inriktning mot fritidshem”. Idag har yrkesrollen benämningen ”grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem”. Ursberg (1996) benämner fritidslärares roll som mångfacetterad och en yrkesroll som verkar här och nu. Författaren menar att det centrala i yrkesrollen är att ge barnen omsorg och stöd, där pedagogens förhållningssätt har stor inverkan. Fritidshemmets centrala grund är elevernas sociala utveckling och deras relationsskapande med varandra. Detta är en röd tråd som genomsyrar fritidshemmet än idag där kamratskap och relationer är en central del för barnen (Dahl 2020).

Styrdokument

Fritidshemmet och dess uppdrag har under en lång tid utvecklats och ändrats. Dåtidens syn på verksamhetens uppdrag var att bidra till en social och kulturell komplettering till barnens hem, vilket i stället blev en komplettering till barnens lärande i skolan. Under 1960-talet var Socialstyrelsen huvudman för fritidshemmet. Idag är kommunen huvudman för kommunala fritidshem och styrelsen har huvudansvaret för fristående fritidshem. Personalen som arbetar på fritidshemmen förhåller sig till olika lagar och regler, bland annat skollagen (SFS 2010:800) och Lgr 22 (Skolverket 2022). Fritidshemmets syfte är att komplettera dagens utbildning, stimulera elevers lärande och utveckling. Det är en verksamhet som skapar en meningsfull fritid för barnen. Fritidshemmet tillhör grundskolans utbildningssystem och följer under samma styrdokument. Dessa styrdokument används som underlag för att kvalitetssäkra verksamheten och för pedagogiska planeringar (Alhgren Hippinen 2017). Den fjärde delen i läroplanen är specificerad för fritidshemmet där uppdraget förtydligas. Styrdokumentet betonar hur fritidshemmet skall främja barns relationer och stärka deras sociala gemenskap. I Lgr 22 (Skolverket 2022) beskrivs det hur pedagogerna genom undervisning skall ge barnen rätt förutsättningar för att känna trygghet och tillit samt utveckla sina sociala förmågor.

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla goda kamratrelationer samt känna tillhörighet och trygghet i elevgruppen. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla och pröva identiteter och uppfattningar i möte och samspel med andra. Undervisningen ska ta tillvara olikheter och mångfald och på så sätt ge eleverna möjlighet att fördjupa sin förståelse för olika sätt att tänka och vara. I undervisningen ska eleverna också ges möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska principer, arbetsätt och processer genom att de får vara delaktiga, utöva inflytande och ta ansvar i verksamheten. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att utveckla tilltro till sig själva samt sin förmåga att samarbeta och att hantera konflikter på ett konstruktivt sätt (Skolverket 22, s. 25).

Ett av fritidshemmets största uppdrag är att ge möjlighet till relationsskapande och stärka barnens sociala förmågor, vilket till stor del görs tillsammans med kamrater och personal på fritidshemmet.

Tidigare forskning

Forskningen som nämns nedan belyser hur fritidspedagoger vill jobba i ett helhetsperspektiv för att stärka relationerna i fritidshemmet. Forskning belyser likaså vikten av att ha goda relationer och hur fritidshemmets organisering samt struktur kan påverka relationsarbetet. Studierna har delats in i två centrala delar. De centrala delarna är fritidshemmets helhetsuppdrag och vikten av verksamhetens struktur för relationsskapande.

Fritidshemmets helhetsuppdrag

Elvstrand, Lago och Lundqvists (2022) enkätstudie utgår från fritidspedagogernas perspektiv. Studien är relativt ny, vilket innebär att den är högst relevant för vår studie. Studien redogör hur fritidspedagogerna beskriver sin trivsel på arbetet, hur de arbetar för inkludering och i vilken mån samverkan sker. Studien baseras på enkäter som yrkesverksam fritidspersonal i Sverige har svarat på. Resultatet av studien indikerar på att fritidspedagoger anser att fritidshemmet är en verksamhet som skall erbjuda eleverna en social gemenskap och med en ambition att alla elever skall känna sin inkluderade. Detta innebär att fritidspedagogerna arbetar aktivt för att få alla elever att känna sig välkomna. Författarnas resultat av studien visar att mindre än hälften av de som svarat på enkäterna anser att de får tillräckligt med handledning och stöttning av ledningen. Elvstrand, Lago och Lundqvist belyser att stora barngrupper gör att arbetsituationen upplevs som ansträngd. Allt för stora barngrupper anser fritidspedagogerna försvårar arbetet med relationsskapandet. Det som lyfts som positivt i studien är att samtliga informanter svarade att de trivs på jobbet trots bristande stöttning och stora barngrupper. Den främsta anledningen till detta visade sig vara de relationer de har, både med elever och arbetskamrater. Studien är relevant då den belyser vikten av relationer. Studien förklarar hur betydelsefullt det är för fritidspedagogerna att ha goda relationer till sina elever, till sina arbetskamrater och få stöttning av ledningen för att trivas på arbetet.

En liknande fallstudie har tittat på ett specifikt fritidshem med syfte att se på hur undervisning i helhet kan se ut i fritidshem utifrån omsorg, lärande och utveckling (Lager 2018). Som metod användes policyetnografiskt fältarbete och pågick under fem månader. Resultatet av studien visar att undervisningsuppdraget handlar om att skapa förutsättningar för barns relationsskapande enligt personal i fritidshem där vikten av planering och dokumentering lyfts som centralt. Lärarna beskriver hur de planerar sitt omsorgsuppdrag och utvärderar fortlöpande sitt arbete, de nämner sociogrammen som ett bra verktyg för att stämna av hur barnen mår samt om lärarnas omsorgsarbete fungerar. Lager förklarar att lärarna som medverkade i studien poängterar hur viktiga samtalen med barnen är för att ta reda på vad barnen tycker om, inte enbart ur ett lekperspektiv utan om hela fritidsverksamheten. Studien betonar att fritidshemmet har bristande resurser där nedskärningar görs, samtidigt som utbildningsuppdraget förstärks vilket gör att prioriteringar i omsorgsarbetet måste göras av personal i fritidshem. Lagers slutsats är att man kan tala om fritidshemmets undervisning som en helhet av omsorg, lärande och utveckling där omsorgens mål är att barnen känner trygghet, lugn och har goda relationer.

Även Hjalmarsson och Löfdahl (2014) har gjort en undersökning med liknande syfte där författarna vill titta på omsorgsaspekten i fritidspedagogernas uppdrag. Studien är byggd på intervjuer med fritidspedagoger och deras dagboksanteckningar. Resultatet av studien visar att fritidspedagogerna ständigt arbetar för att skapa ett hållbart omsorgsklimat för alla, där relationsarbetet bygger på upplevelsen av trivsel och trygghet. Fritidshemmet kan tolkas som en unik arena för omsorg där barnen får möjlighet att utveckla sin egen omsorgskompetens. Hjalmarsson och Löfdahls studie påvisar att fritidspedagogerna behöver ha en etisk förmåga. Författarna tittar på omsorg utifrån ett etiskt förhållningssätt som medför professionen. Fritidspedagogerna i studien förklarar att omsorgssituationer kan uppstå i nuet då man behöver handla snabbt vilket kan leda till ett etiskt dilemma. Den fria leken benämns i studien som en möjlighet för fritidspedagogerna att bygga relationer och visa omsorg till barnen. I leken får de fria samtalen utrymme, vilket är ett medel för att knyta an relationer. Hjalmarsson och Löfdahl påpekar att omsorgsaspekten inte framkommer utan döljs av begrepp som utevistelse, pyssel och lek vilket inte gynnar fritidshemmets status inom skolans verksamhet. Avslutningsvis ser författarna ett behov av ytterligare analyser av omsorgsarbetet på fritidshemmet.

Vikten av verksamhetens struktur för relationsskapande

När FN:s konvention om barns rättigheter blev en lag den första januari 2020 i Sverige genomfördes en studie av Lager (2021). Studien grundar sig i de artiklar som tar upp barns rätt att bli hörda, lyssnande på och barns rätt till vila, lek och fritid. Syftet med studien är att utifrån ett barnrättsperspektiv undersöka barns aktörskap. Studien inramas av utgångspunkter i barndomssociologi och social relationell teori för att fördjupa barnens samspel och aktörskap med pedagogerna. För att samla data har intervjuer använts där 170 barn i åldrarna mellan sex och elva intervjuades. Lagers slutsats påvisar att det krävs ett relationellt ledarskap för att utveckla eleverna som medskapande aktörer på fritidshemmet. Pedagogerna behöver finnas där för eleverna och de behöver tillsammans som arbetslag komma överens om hur de skall arbeta för att eleverna ska bli delaktiga i verksamheten. Lager påpekar att pedagoger behöver kunna samarbeta och se saker från elevernas perspektiv. Pedagogerna behöver beblanda sig med eleverna och visa intresse i deras aktiviteter både i fritidshemmet och utanför. Lager belyser även vikten av att delta i aktiviteter som sker på fritidshemmet, speciellt för de elever som inte har några kompisar på plats. En central och viktig del för pedagogerna är att skapa en miljö och organisera verksamheten där barnen får möjligheter att vara medskapare vilket kräver att lärare i fritidshem behöver förmågan att arbeta i och med relationer.

Att fritidshemmet ses som en social arena där relationer skapas tar även Elvstrands och Lago (2016) studie upp. Studiens centrala syfte är att belysa hur fritidshemmets struktur kan begränsa barnen. Detta har gjorts genom analyser och deltagande observationer. Studien är genomförd på två fritidshem i Sverige. Analyserna för studien grundar sig med utgångspunkt i interaktionismen och barndomssociologin. Studien belyser att de sociala relationerna för barn är betydelsefulla för deras välbefinnande och detta inkluderar även de sociala relationerna till de vuxna. Resultatet delades in i tre kategorier som belyser fritidshemmets olika aspekter till relationsskapande. Den första kategorin är avbrott i relationsskapandet. Elvstrand och Lago förklarar en situation där två elever är involverade i en frivillig aktivitet som är tidsbegränsad. I situationen framgår det att båda eleverna utför aktiviteten tillsammans då de använder ordet vi. Det framgår att de två eleverna behöver avsluta sin aktivitet och detta menar Elvstrand och Lago beror på fritidshemmets rutiner. Enligt författarna kan fritidshemmets rutiner sätta stopp för elevernas möjligheter till att utveckla det sociala samspelet och bygga relationer. Den andra kategorin är att vara på samma plats men inte tillsammans. I denna kategori belyser Elvstrand och Lago ett exempel där en elev känner sig exkluderad från de andra eleverna. Det pågår aktiviteter i fritidsrummet där den exkluderade eleven inte deltar i någon av aktiviteterna. En pedagog försöker hänvisa eleven till någon av aktiviteterna. Elvstrand och Lago påpekar att pedagogen fokuserar på aktiviteterna samtidigt som den exkluderande eleven fokuserar på de sociala relationerna då ingen klasskompis finns tillgänglig. Den sista kategorin är lekens frihet och utestängning. Lago förklarar hur den fria leken möjliggör för relationer men är tillika en situation där exkluderingar kan uppstå genom det sociala samspelet. Elevernas tid är begränsad och styrd på grund av fritidshemmets rutiner och organisation. Studiens resultat påvisar även hur betydelsefull klassindelningen på fritidshemmet är. Lago förklarar hur klassindelningen kan bidra till att en elev känner sig exkluderad eller inkluderad beroende på vilka klasskompisar som befinner sig i samma fritidsavdelning. Denna klassindelning görs av pedagogerna vilket kräver att personalen har vetskap om vilka barn som trivs ihop. Denna studie anser vi är relevant då studien belyser fritidshemmets strukturella organisation som en betydande faktor för relationsskapandet.

TEORETISKT RAMVERK

Vi grundar vår studie utifrån ett relationellt perspektiv där relationer mellan människor och samspelet dem emellan ses som centralt (Aspelin och Persson 2011). Detta perspektiv byggs på filosofer som George Herbert Mead och Martin Buber som ser människan som en social varelse. Mead (1995) är en av de främsta företrädarna inom det interaktionistiska perspektivet som har många likheter med det relationella synsättet. Huvudfokus inom det interaktionistiska perspektivet är relationerna mellan människor och där barnet bygger sin identitet i samspel med andra. Människan tolkar hela tiden omvärldens budskap och för att kunna tolka dessa krävs det interaktion där man letar efter gemensamma uppfattningar som gör relationerna meningsfulla (Hwang och Nilsson 2011). Det interaktionistiska perspektivet har många likheter med det relationella som vi tidigare nämnt, där de sistnämnda har mer fokus på relationskompetens och pedagogiskt samspel vilket går att härleda till läroplanen för fritidshemmet. Detta gör att vi i vår studie valt att utgå från det relationella perspektivet där Jonas Aspelin är en av de främsta forskarna, vars tankar bygger på Bubers relationsfilosofi.

Grundtanken inom det relationella perspektivet är att människan ses som en social varelse där förtroendefulla och omsorgsfulla relationer ses som en grundläggande del för barns utveckling (Aspelin och Persson 2011). Författarna förklarar att barns relationer är en betydelsefull faktor för barnets utveckling och lärande, detta innefattar relationer till både lärare och kamrater. För att kunna förstå relationens betydelse betraktar författarna de sociala förhållandena såsom gruppansammanställning och roller men även vilka känslor och motiv som finns. Tankar, känslor, erfarenheter och minne som kommer till uttryck är en följd av att en relation existerar. Aspelin och Persson förklarar detta som att människan inte kan ses som en enskild enhet utan människan blir begriplig i relation till omvärlden.

”De mellanmännsliga” är ett begrepp Buber (1995) använde för att kunna förklara ett äkta möte mellan människor. Detta innebär att i ett möte mellan två människor sker en acceptans mellan varandra precis som de är i situationen och för stunden. Aspelin (2013) förklarar en mellanmännslig process som ett pedagogiskt möte. I det pedagogiska mötet är pedagogen delaktig och ser sina elever för vilka de är i situationen. Pedagogen är närvarande och ser varje individ som unik. I det mellanmännsliga mötet mellan två individer blir ingen behandlad som ett objekt utan blir medvetna om varandras närvaro. Dessa pedagogiska möten inträffar i en gemensam sfär och är inget som pedagogen aktivt skapar själv, pedagogen kan endast försöka möjliggöra detta. Vad mötet innehåller är oförutsägbart men där en ömsesidig bekräftelse ges oberoende på vem man är (Aspelin och Person 2011).

Begreppet ”pedagogiskt tillvägagångssätt” anses vara en motsats till ett pedagogiskt möte (Aspelin 2013). Ett pedagogiskt tillvägagångssätt är en handling som utförs med ett mål. För en pedagog kan detta handla om att på ett medvetet sätt agera för att inkludera elever i en social gemenskap. Syftet är således att främja elevernas lärande genom relationella processer där kommunikation utgör en betydande del. Dessa tillvägagångssätt kan vara via direkt undervisning i klassrum men även via andra aktiviteter, exempelvis i en lärarstyrd lek.

Aspelin och Persson (2011) belyser samvaro vilket innebär ett dynamiskt möte mellan två personer. Samvaro kännetecknas av ett möte som är oförutsägbart och det finns ingen plan med mötet. Samvaro är målet och betydelsen är inhyst i relationen som uppstår. I samvaro är relationen ömsesidig och är möten där människan upplever världen med någon annan. När människor möts i en planerad verksamhet, som exempelvis utbildning, ägnar de sig i stället åt

samverkan. Aspelin och Persson förklarar samverkan som en social process där handlingarna är samordnade utifrån sociala överenskommelser. I samverkan finns de till viss del formella strukturer och regler för hur människan gör sig förstådd. Det kan även finnas förutbestämda roller att förhålla sig till. Samverkan kan ordnas med syfte att nå ett gemensamt resultat där kommunikation är en grundläggande del. Till skillnad från samvaro är samverkan mer förutsägbart och innefattar en viss planering.

Kommunikation

Relationer bygger på en viss kommunikation enligt författarna Aspelin och Persson (2011). Begreppet kommunicera har sitt ursprung från det latinska ordet *communicare* som betyder att göra gemensamt. När människor kommunicerar så gör vi detta tillsammans. Vidare förklarar författarna att det finns tre sätt att förklara hur kommunikation används i en relation.

Enligt det första synsättet fungerar kommunikation som överföring av information. I detta överförningskoncept finns det en som kommunicerar sin information på olika sätt till en mottagare som tolkar informationen. Synsätt två som Aspelin och Persson (2011) nämner som interaktionskonceptet bygger på Meads grundtankar där kommunikation är detsamma som symbolisk interaktion. Enligt detta synsätt ser man kommunikation som en ömsesidig aktivitet där båda parterna är aktiva. Här finns det inte ett färdigt budskap som skall förmedlas utan är en gemensam process för meningsskapande. Enligt Meads (1995) utvecklas språket när människor interagerar och samspelar med varandra där språket består av en uppsättning symboler. Orden är våra vanligaste symboler men de blir symboler först när det är meningsfulla, vilket innebär att orden har samma mening för de övriga människorna i vår omgivning. Gester, minspel och ansiktsuttryck räknas också som symboler då de flesta förstår dessa eftersom de är inlärd sen födseln.

Dialogkonceptet är det tredje synsättet som har många likheter med det interaktionistiska synsättet men kan ses som ett avbrott i interaktionen. Dialogkonceptet bygger på Bubers tankar där man ser på kommunikation som dialog. Buber (1994) talar om äkta dialog vilket innebär att de inblandade accepterar och tar emot varandra precis som man är för stunden, målet här är inte överföring av information. Dialogen handlar om att nå en viss nivå av samförstånd. Denna typ av dialog är helt oförutsägbart och unik, det innebär att det inte går att reproducera denna typ av dialog (Aspelin och Persson 2011). Enligt Buber kan den äkta dialogen vara verbal men även ske utan ljud eller gester.

I vår studie blir begreppet ”kommunikation” relevant då detta är en central del i relationsskapandet. Kommunikation används som medel för att skapa relationer vilket gör att vi vill skapa oss en uppfattning om hur personalens ambitioner ser hur gällande kommunikation med barnen och hur kommunikation används.

Jaget

Jaget uppstår i relationer och utvecklas i relation till andra människor. Enligt Bubers (1994) sätt att se jaget på så finns det inget isolerat jag. Människor fortsätter att utvecklas i relation till sin omvärld. Buber talar om två sätt till hur vi förhåller oss till andra, dessa förhållningssätt kallar han jag-du och jag-det. Detta innebär att människan möter sin omvärld som ett du men även som ett det (Aspelin 2010). Vi människor befinner oss alltid i ett jag-du eller jag-det relation.

Jag-du relationen är en personlig, berikande och ömsesidig relation. Denna relation kan ske mellan människor men även mellan människa och djur, människa och växt eller annat objekt (Aspelin 2010). I jag-du relationen möter vi andra med närvaro och präglas av acceptans samt samspel oavsett vad vi själva får tillbaka. Det är i en jag-du relation som människan är äkta, pålitlig och trovärdig. Människan är den som hen utger sig för att vara. Buber (1994) förklarar att jaget återupplivas i jag-du möten.

Jag-det relationen är mer opersonlig och är en relation som vi drar nytta av (Aspelin 2010). Dessa möten består av granskning och bedömning men är däremot en relation som skapar social ordning och ger trygghet. Jag-det relationen behövs så människor kan fungera i samhället (Aspelin och Persson 2011).

Vår studie belyser jaget utifrån barnens identitetsutveckling och pedagogers förhållningssätt och självmedvetenhet. Vår analys riktas mot hur personal i fritidshem förhåller sig till en jag-du relation till sina elever.

Omsorg som kompetens

Enligt Aspelin (2010) behöver personal i skolans verksamhet förmågan att förmedla kunskap samtidigt som de erfordrar kompetensen att upprätthålla relationer. Vidare förklarar Aspelin att relationer inte är något man jobbar med utan i. Relationen mellan elev och lärare skiljer sig från en privat relation då läraren måste förhålla sig till lagar och yrkesetiska riktlinjer vilket gör att yrkesrollen innebär särskilda förväntningar (Aspelin 2018). Alla människor är i behov av omsorg där Aspelin utgår från filosofen Noddings tankar om omsorg som skiljer på naturlig och etisk omsorg. Den naturliga omsorgen sker spontant med huvudsakliga syftet att hjälpa. Den etiska omsorgen sker med eftertanke över vad som är rätt handlande i en specifik situation (Nodding 2012).

Det finns två roller i en omsorgsrelation, en som är givaren och en som är tagaren. Dessa roller är inte statiska utan varierar i olika möten (Nodding 2012). Den person som är omsorgsgivare är lyhörd och mottaglig för vad det är omsorgstagarens behov. Utifrån dessa behov som omsorgstagaren visar agerar givaren utifrån vad som är möjligt. Blir det konsekvenser om omsorgsgivarens skulle agera utefter behoven behöver givaren tänka om och agera på ett sätt där ingen kommer till skada. Nodding menar att omsorgsetiken är bunden till situationen här och nu vilket innebär att det inte finns en färdig manual att gå efter. Det är omsorgstagaren som avgör om omsorgen tagits emot utifrån hur personen responderar. Nodding påpekar att i en relation mellan barn och vuxna så är det endast den vuxna som kan vara omsorgsgivaren.

En relation mellan lärare och elev byggs på ömsesidighet där lärarens kompetens är betydande för elevens utveckling och lärande (Aspelin och Persson 2011). Att ge uppmuntran och stöd är en förutsättning för att en elev skall känna sig lyckad. Aspelin (2018) talar om relationskompetens på tre sätt. Den kommunikativa kompetensen där fokuset handlar om hur läraren kommunicerar, både verbalt och icke verbalt. Differentieringskompetensen handlar om hur läraren når en balans mellan närhet och distans i relationen med sina elever. Den tredje kompetensen kallar Aspelin den socioemotionella kompetensen vilket innebär att känslor som stolthet skall främjas och känslor som skam skall talas om på ett positivt sätt. Detta innebär att läraren behöver vara lyhörd för elevernas emotionella signaler.

Lärarens relationskompetens benämns som en kompetens som visar sig i mötet mellan lärare och elev. Den bygger på att knyta an och upprätthålla relationer med eleverna (Aspelin 2018).

Relationskompetens handlar också om hur läraren uppfattar sig själv, det personliga förhållningssättet. Vilket innebär att sättet att tänka och hur människan relaterar till andra och vem man är som person har en stor betydelse i relationsskapandet med eleverna. Aspelin nämner balansen mellan närhet och distans som en relationskompetens lärare behöver ta i akt och likaså hur läraren förhåller sig till termer som privat, personlig och professionell i sitt yrke. Som pedagog förväntas man agera utifrån en roll och de förväntningar som finns. Relationskompetens nämns som både en personlig och professionell kompetens av Aspelin. En lärare ses som professionell då pedagogen förväntas agera på ett visst sätt i situationer som uppstår medan de personliga bygger på att vi är relationella varelser och är personer tillsammans med andra. Aspelin betonar dock att både professionell och personlig kompetens räknas som en skicklig färdighet att besitta.

I vår studie använder vi omsorg som kompetens för att ta reda på vad som krävs av en pedagog för att kunna upprätthålla goda relationer och hur man hanterar sin yrkesroll utifrån de förutsättningar som finns.

METOD

Vi har valt en kvalitativ forskningsmetod för vår studie där vi använde oss av semistrukturerade intervjuer. Nedan redogör vi för varför vi valt att använda oss av kvalitativ metod framför en kvantitativ undersökning. Vi belyser hur våra intervjuer genomfördes och vad vi tänkte på vid genomförandet.

Vi ansåg att en kvalitativ metod var mest lämplig för att kunna samla in material som kan svara på vilka ambitioner personal i fritidshem har gällande det relationskapande arbetet med eleverna samt hur de hanterar svårigheter som kan uppkomma i arbetet gällande relationer. Anledningen till att vi valde en kvalitativ studie framför en kvantitativ undersökningsmetod var för att kunna få mer fördjupade svar att analysera. Hade vi valt en kvantitativ metod hade detta enbart gett oss statistiskt data vilket inte hade kunnat svara på våra syftesfrågor. Arhne och Svensson (2015) förklarar att ett ämne som handlar om social interaktion är svår att beskriva med hjälp av kvantitativa data. Därför valde vi bort denna metod.

Vi valde att använda oss av semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod där vi till vår hjälp använde en intervjuguide som utgångspunkt (se bilaga 3). Enligt Johannessen, Tufte och Christoffersen (2020) skall en intervjuguide utgå från teman och under dessa teman finns en rad delfrågor som ger fördjupad kunskap. Frågorna i regel skall vara korta och enkelt skrivna samt vikten av att anteckna ens intryck direkt efter avslutad intervju. Ytterligare en fördel med semistrukturerad intervju med en intervjuguide var att vi hade möjligheten att ändra ordningsföljden på frågorna och kompletterade med fler frågor för att få en djupare förståelse vilket vi inte hade kunnat göra om vi valt kvantitativ metod. Vi använde oss av standardiserade frågor med öppna svarsalternativ vilket möjliggjorde att vi kunde jämföra informanternas svar då alla fick samma huvudfrågor.

I dagens samhälle är digitala medier välutvecklat vilket gjorde att vi inte enbart erbjöd intervjuer på plats utan erbjöd intervjuer via zoom för de som hellre föredrog det. Det är betydelsefullt att informanterna känner sig trygga med platsen där intervjuerna sker därför erbjöd vi oss att komma till dem eller via zoom under en tidpunkt som passade för dem. I vår studie valde alla informanter att genomföra intervjuerna på deras arbetsplats. Vi informerade informanterna att vårt intresse är personalens upplevelser av relationsarbete, erfarenheterna samt den kunskapen som personalen besitter i vårt informationsbrev (se bilaga 1). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) belyser att det är av vikt att vi förklarar att en bedömning av hur professionell personalen är utifrån deras svar inte görs. Vi bemötte informanterna professionellt och noga granskade hur vi ställde frågorna för att skapa en så trygg stund för informanterna som möjligt. Informanterna fick även skriva på en samtyckesblankett (se bilaga 2) innan intervjufrågorna ägde rum.

Urval

I denna del kommer vi presentera hur vi resonerade kring urval och hur vi rekryterade informanter till vår studie. Ett strategiskt urval användes då detta främst används vid kvalitativa studier (Trost och Hultåker 2016). Informanterna vi tillfrågade var verksam personal i fritidshemmet där krav på utbildning inte ställdes, detta för att få största möjlighet till deltagande i vår studie då vi utifrån erfarenhet vet att tidsbrist är vanligt förekommande i fritidshemmet. Till viss del användes bekvämlighetsurval, vilket innebär att vi använde oss av informanter som vi sedan tidigare känner till som uppfyller våra krav (Johannessen, Tufte och Christoffersen 2020). Detta resulterade i åtta informanter som valde att delta. Vår studie genomfördes på tre olika skolor tillhörande samma kommun. Alla informanter i studien har fått

fingerande namn. På första skolan arbetar Sara, Sofia och Simone där Sara och Sofia är utbildade fritidspedagoger sedan 1984 och Simone är barnskötare i grunden men besitter en kompetensutbildning i fritidshem. På den andra skolan arbetar informanterna Pelle och Maria där Pelle är utbildad grundlärare i fritidshem och Maria är fritidsledare med lång erfarenhet inom fritidsverksamhet. På tredje skolan intervjuades informanterna Anna, Alice och Astrid. Anna är utbildad grundlärare i fritidshem, Alice är utbildad förskollärare och specialpedagog samt Astrid som har utbildningen till fritidspedagog.

Tillförlitlighet och giltighet

All forskning handlar om att läsaren skall finna den text de läser trovärdig för att bli betydelsefull (Arhne och Svensson 2015). I denna del av vår studie redogörs vilka grunder vi utgått från för att läsaren skall anse att vår forskning är trovärdig och relevant.

För att stärka trovärdigheten för studien krävs det noggrannhet samt ett systematiskt arbete (Fejes och Thornberg 2019). Tillförlitligheten och giltigheten stärktes genom att utgå från tidigare forskning som är genomläst och kontrollerad av ämnesexperter samt att vi använde relevant litteratur. Med hjälp av bilagor får läsaren möjligheten att ta del av vår intervjuguide samt få full inblick i hur studien är genomförd. Vi var tillgängliga på telefon och mejl vid eventuella frågor vilket informerades om i vårt informationsbrev. Genom att låta vår studie vara transparent där läsaren får ta del av hur vi resonerat ökar studiens trovärdighet och kvalitet (Arhne och Svensson 2015). Vår intervjuguide godkändes av vår handledare innan intervjuerna tog plats för att säkerställa frågornas relevans i förhållande till vårt syfte. Studien granskades fortlöpande under arbetets gång av vår handledare på högskolan i Borås vilket ökade giltigheten i studien.

Etik

Kommande avsnitt handlar om de forskningsetiska frågor vi förhöll oss till där vi lyfter fram hur informanternas integritet och rättigheter hanterades. Arhne och Svensson (2015) förklarar att forskning enbart får bedrivas om den kan genomföras med respekt för människan samt ta hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Studien utgick från Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska krav, dessa fyra huvudkrav är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2002). En förklaring ges dessutom till hur informanternas personuppgifter hanterades enligt GDPR. När information samlades in om informanterna användes inte känsliga personuppgifter, dessa uppgifter har ett starkare skydd. Det är av vikt att informanternas integritet behålls och personliga uppgifter skyddas.

Informationskravet innebär att vi behöver förklara för informanterna om forskningens syfte, innebörden av deras deltagande, att medverkan är frivillig och rätten att de kan stoppa sin medverkan i studien när de vill. Informationen förmedlades via ett brev där deltagarna fick ta del av de fyra grundkrav som studien förhåller sig till. Vi som är ansvariga för studien delgav våra namn samt vilken institution vi tillhör där kontaktuppgifter fanns om informanterna har frågor eller funderingar (Vetenskapsrådet 2002). Informationsbrevet skickades ut via mail där vi berättade lite kort om oss och vad vårt syfte med studien var. Vi förklarade om vad de insamlade uppgifterna skulle användas till och att allt insamlat material enbart skulle ses av oss och vår handledare.

Samtyckeskravet innebär att samtycke från studiens deltagare behöver inskaffas (Vetenskapsrådet 2002). Informanterna blev informerade om vad studien innebar i vårt informationsbrev och utifrån detta bestämde de sig om de var villiga att delta (Ahrne och Svensson 2015). Det var betydelsefullt att informanterna förstod att de har rätten att avbryta studien när som helst. I samband med vårt informationsbrev skickade vi ut en samtyckesblankett som informanterna fick skriva under.

Konfidentialitetskravet betyder att obehöriga inte kommer få ta del av någon personlig information, om känslig information används så bör tystnadspliktsförbindelse skapas. Vad som kan vara känsligt varierar från person till person, man bör utgå från vad som kan tolkas obehagligt eller kränkande för personen och anhöriga (Vetenskapsrådet 2002). Alla uppgifter som kan leda till att identifiera deltagarnas identitet har tagits bort för att hålla individen anonym. Vi hanterar alla personuppgifter enligt GDPR. Personuppgifterna har hanterats med försiktighet och all information användes enbart för syftet med vår studie (SFS2018:218). Integritetsskyddsmyndigheten (2021) förklarar att grundkraven måste följas när vi arbetar med personuppgifter vilket betyder att vi inte samlar mer uppgifter än vad som behövs. Vi kommer att preskribera alla uppgifter och persondata när vår studie är godkänd och klar.

Det sista kravet vi behövde ta hänsyn till är nyttjandekravet vilket innebar att all individuell information som samlades in endast användes i syfte med vår forskning (Vetenskapsrådet 2002). Den empirin vi samlat in användes inte i andra syften eller i något annat sammanhang vilket medför att informationen inte används på ett sätt som påverkar uppgiftslämnarna på något sätt.

Genomförande och analysmetod

Vi började med att skapa intervjufrågor tillsammans som kunde besvara vårt syfte med studien. Informanterna kontaktades via email där vi informerade om studiens syfte i ett informationsbrev (se bilaga 1). Vi har under studiens gång fördelat arbetet så alla skall göra lika mycket.

Vår analysprocess utgår från en helhetsanalys vilket vi ansåg passade vår studie bäst där ett helikopterperspektiv intogs. Malmqvist (2007) förklarar att denna metod av analys ger en övergripande helhetsbild av det insamlade materialet. Vi transkriberade våra intervjuer vilket innebar att ljud omvandlas till text. Efter detta sammanställdes transkriberingen för att kunna leta efter gemensamma mönster. På detta sätt syntes likheter och skillnader i intervjusvaren och irrelevant data togs bort. I enlighet med Malmqvist valdes huvudsaklig information ut för att sedan grupperas i teman som redogörs i resultatdelen. I våra teman letade vi efter kopplingar till det relationella perspektivet och utifrån detta skapade passande huvudrubriker. De rubriker vi valt är trygghet och tillit, självkänedom, förutsättningar samt att behöva kompromissa och be om hjälp.

RESULTAT

I studien deltog åtta informanter fördelat på tre olika skolor tillhörande samma kommun. På det första fritidshemmet deltog informanterna Sara, Sofia och Simone. På det andra fritidshemmet deltog informanterna Pelle och Maria. I det tredje fritidshemmet deltog informanterna Anna, Alice och Astrid. Samtliga informanter i studien är utbildade, fyra är utbildade fritidspedagoger, två är grundlärare i fritidshem, en förskollärare/specialpedagog och en som är barnskötare med kompetensutbildning i fritidshem. Informanterna har mellan 10 och 40 års erfarenhet av att arbeta inom skolvärlden. Empirin har analyserats och presenteras utifrån våra fyra valda teman. En sammanfattande resultatdel finns i slutet av avsnittet.

Trygghet och tillit

En tydlig likhet som framkommer i vår analys är att kommunikation nämndes som central i relationsskapandet av alla pedagoger ett flertal gånger under intervjuerna. Kommunikationen mellan pedagogerna och eleverna är grundläggande att upprätthålla dagligen. Pedagogerna tar upp vikten av att se barnen varje dag och visa intresse i deras vardag. Pelle nämner att han via dagliga samtal med barnen visar sitt intresse och får en inblick i vad barnen gillar att göra på fritiden och hur barnens familjesituation ser ut. Det är via kommunikation som Pelle bygger relationer med barnen.

Kommunikation är ett hjälpsamt verktyg för pedagogerna i relationsskapandet till eleverna. Samtalen ger betydelsefulla nycklar så personalen kan hantera motgångar med eleverna. Det skapar även tillit och trygghet för barnen att känna att det finns vuxna som lyssnar och ser dem. Relationerna skapar en större inblick om vad barnen har för behov. Enligt alla pedagoger framkom det att relationer är en förutsättning för att skapa lärande, genom relationer får pedagogerna veta och se vad eleverna behöver utveckla och lära sig.

Alla informanter nämnde att deras ambition är att skapa tillit och trygghet för barnen och detta ger barnen en möjlighet att utveckla sitt eget jag och bli trygga med att vara sig själva. Simone nämner att en ambition hon har är att skapa en trygg och säker miljö för barnen. Även Astrid förklarar att sin ambition är att skapa tillit, trygghet och glädje för barnen.

Jag brukar säga det till dem när man har lite mer allvar samtal att man har totalt tystnadsplikt. Vill dem att man inte för det vidare så gör man inte det heller. Så jag bygger väldigt mycket på tillit och trygghet och sen naturligtvis glädje. Det ska vara roligt att vara här, det ska finnas saker som man själv tycker är kul (Astrid).

Astrid tar upp vikten av att visa eleverna att de kan lita på henne som pedagog genom att berätta om tystnadsplikten. För att skapa en tillit till pedagogen behöver barnen känna att de kan lita på dem och genom att berätta att allt som sägs stannar mellan parterna skapar ett förtroende för pedagogerna förklarar Astrid. Astrid lägger även stor vikt på att barnen och pedagogerna skall tycka det är lustfyllt att vara på fritidshemmet. Anser pedagogerna att verksamheten är lustfylld och intressant så skapar detta ett tryggare och mer förtroendefullt klimat. Astrid förklarar att barn gör som vuxna gör och nämner att om pedagogerna visar ett intresse och själva deltar i aktiviteterna som erbjuds på fritidshemmet så märker barnen detta och deltar oftast själva. Sara belyser vikten av att ge lite av sig själv och att man som pedagog är en förebild för barnen. Sara nämner att barnen ska kunna anförtro sig till dem genom att själva vilja prata och diskutera deras liv.

Att vi släpper in våra elever i våra liv utanför skolan skapar förhoppningsvis förtroende för oss att eleverna släpper in oss i deras liv. Vi behöver visa att de kan prata med oss om allt och jag tror att genom att vi delger lite av våra personliga liv skapar vi ett förtroendefullt klimat mellan oss pedagoger och elever (Sara).

Sofia nämner att man som pedagog är en förebild för barnen där relationen mellan pedagogerna och barnen är viktiga. Hon anser att barnen ska kunna se upp till de vuxna och att de behöver goda förebilder för att själva kunna utveckla sunda relationer och känna tillit.

Ytterligare något som belystes var vikten att möta varje dag med ett öppet sinne. Maria tar upp värdet av att möta varje elev utifrån vart hen står just för dagen och bemöta barnen med ett öppet sinne. Även Simone klarlade vikten av att möta barnen med full närvaro och möta barnen där den befinner sig.

Varje dag är unik och vi behöver möta varje elev som den är för dagen, man behöver möta barnet där den är. Som pedagog behöver du ha ett öppet sinne och vara närvarande för den människan du har framför dig (Simone).

Simone förklarar hur dagarna inte ser likadana ut på fritidshemmet och barnen kommer till verksamheten efter en lång dag i skolan. Därför är det av vikt att gå in med tankesättet att alla barn är i olika sinnesstämningar när fritidsverksamheten börjar förklarar pedagogerna.

Något som åtskilde pedagogerna från varandra var att få endast Pelle tog upp humor som ett sätt att kommunicera och vikten av att använda humor till att bygga en lättsam relation med eleverna. Pelle förklarade hur han använder humor som ett sätt att skapa en god relation till barnen i fritidshemmet. I analysen framgår det tydligt att alla informanter har höga ambitioner gällande relationsskapandet till eleverna och anser att relationer är det som utvecklar barnen på alla möjliga plan.

Självkännedom

Något som kunde urskiljas utifrån analysen var att personalen i fritidshem betonade hur betydelsefullt det är att de besitter en god egen medvetenhet om sitt eget jag och hur de själva väljer att hantera saker. De nämner alla att de vuxna som är med barnen under deras skolgång har en stor del och påverkan i deras egen identitets utveckling vilket gör att personalen måste ha en god självkännedom om hur de framställs som förebilder. Pelle förklarar att det är en svår balansgång kring vad som räknas som för privat, där man som pedagog får hitta en egen väg som passar.

När man själv mår dåligt så blir man en sämre pedagog. För att vara en god pedagog måste jag skilja på mitt personliga jag och arbetsjaget. Jag kan inte ta några personliga beslut för jag tycker en viss sak eller får egen vinning av det utan måste alltid utgå från det som gynnar barnen (Pelle).

Även Sara nämner att det är en svår balansgång där man ger mycket av sig själv i sina relationer med barnen men att dessa inte får bli för personliga då dessa relationer kan bli krävande.

Jag måste ge barnen mig själv för att skapa relation till barnen och hjälpa barnen utveckla sina egna relationer. Vi måste ge lite av oss själva om barnen skulle ställa personliga frågor för att visa att de kan lita på oss. Målet är dock att hålla det personliga åt sidan då jag tror att för mycket personligt kan äta upp en (Sara).

Alla informanter betonade vikten av att vara personlig men att lämna det privata hemma. Ingen människa är den andra lik vilket gör att personal som arbetar med barnen har olika personligheter vilket de ser som en fördel. Personalen på fritidshemmen kan skapa olika goda

relationer med barnen, där barnen alltid skall känna att de finns en pedagog de kan gå till när de behöver stöd vilket gynnar lärandet och utvecklingen. Något som alla informanter var eniga om och åskådliggjordes som en svårighet var om man genomgår något jobbigt hemma. Detta gör att det blir svårare att leva upp till sina grundambitioner gällande relationsarbetet förklarade Maria.

Att ingen dag är den andra lik var något flertal informanter belyste, (Sara, Maria och Anna). Barnen och personalen är inte samma och förutsättningarna är inte lika varje dag vilket gör att det inte finns en manual att följa över hur man ska vara som pedagog eller hur man ska hantera de oväntade situationer som kan uppstå. Att ha barnens bästa i fokus och alltid göra ständiga avvägningar är en gemensam värdegrund personalen i fritidshemmet arbetar utifrån. Oavsett hur man mår som pedagog, vad man går igenom och vad man själv har för grundtankar och barnsyn så skall alltid barnens bästa vara i fokus där man får lämna sina personliga åsikter utanför.

Förutsättningar

I analysen framgår det olika faktorer som pedagogerna behöver ta hänsyn till i det relationsskapande arbetet. Det framgick i analysen problematiska likheter som alla informanterna är eniga om. Dessa var barngruppens storlekar, läroplanens krav, personaltätheten, vikarier och miljön.

Informanternas mål är att få alla elever att känna sig inkluderade och känna trygghet på fritidshemmet. Det kan uppnås genom goda relationer till eleverna, men ibland fallerar dessa ambitioner som pedagogerna har på grund av olika förutsättningar och situationer som uppstår. Anna nämner det stora barnantalet som en faktor till att hennes grundambitioner inte går att nå.

Ja, det är barnantalet, tyvärr är det så att man inte hinner prata med alla barn. Det är en riskfaktor tycker jag. Ibland är det lite skrämmande när det känns som att man inte har sett ett barn på hela dagen, då är det lite svårare att knyta ihop en relation också, i alla fall just den dagen. Det är också viktigt som jag märker här nu på lov som vi har idag, att när det är lite mindre barn att man har tiden att sitta och samtala med dem. (Anna).

I analysen framgår det att alla informanterna var eniga om att det är för stora barngrupper vilket försvårar det relationsskapande arbetet med barnen. En lösning på detta är att de delar in barnen i mindre grupper och på så sätt kommer de närmre barnen. De menar dessutom att det är för få personal jämfört mot barnantalet. Informanterna förklarar dessutom att de oftast får olika vikarier vilket försvårar relationsarbetet då vikarierna inte hinner skapa relationer till barnen. De nämner även att olika vikarier kan leda till ett hinder i arbetslaget då man som pedagog likväl som barnen inte har en relation till vikarien. Alice förklarar hur de under en vecka hade tre olika vikarier och hur detta kan ibland leda till oro för barnen och mer stress än hjälp för personalen.

Andra faktorer som påverkar pedagogerna i det relationsskapande arbetet är läroplanen. Informanterna anser att läroplanen ses som ett regelverk som måste följas, vilket enligt dem är ett hinder i det relationsskapande arbetet. Astrid nämner att hon anser att det är för stora krav på dagens fritidshem. Hon anser fritidshemmet skall vara en plats där barnen ska känna sig fria och fritt kan välja vad de vill göra.

Jag är lite av den här gamla skolan, där jag tycker att vi har lite för mycket krav på vad vi ska göra på fritids. Jag tycker att barnen ska känna som när de går hem på eftermiddagen när de slutar skolan att det ska finnas möjligheter till att bara slappa. Att bara vara och gå ut och

spela fotboll om du vill eller rita och måla, pyssla, sjunga. Så ibland kan jag tycka att vi har för många krav på vad vi måste göra med dem jämfört med hur det var förr (Astrid).

Astrid nämner dock att det är bra att läroplanen finns för fritidshemmen, då de också arbetar med lärande som skolan och har något att utgå från. Hon fortsätter nämna att hon upplever att läroplanen ställer för höga krav på pedagogerna och tid till grundläggande dokumentation hinns inte med. Även Simone nämner hur hon upplever att sina ambitioner för hur hon kan skapa relationer till barnen försvåras utifrån läroplanens krav. Informanterna nämner hur de inte hinner med värdefull planering som skulle kunnat bidra relationsstärkande, exempelvis barns mer personliga behov och anpassningar.

Ytterligare en aspekt som påverkade pedagogerna i det relationsskapande arbetet är miljön. Enligt informanterna är lokalerna som de befinner sig i ihopsatta med skolan, detta innebär att lärare i skolan och lärare i fritidshem samverkar om lokalerna. Informanterna menar att de behöver städa undan i lokalerna efter att skolan varit där. Det leder till att tiden rinner i väg och värdefull tid från eleverna försvinner.

Att behöva kompromissa och be om hjälp

Anna förklarar att hon ibland måste släppa taget om sin planering eller sin grundambition. Även om hon gjort en strukturerad planering så kommer den inte alltid funka förklarar hon. Det finns faktorer som gör att man inser att ens planering inte kommer hålla. Sofia nämner hur hon behövt kompromissa kring sina relationsambitioner då de förutsättningar hon har idag inte gör att hon kan ha den ambition som hon hade när hon började jobba för 40 år sedan. Hon förklarar att de förutsättningar hon har idag med stora barngrupper och många krav gör det svårt att nå de ambitioner kring relationsskapandet som hon tidigare haft.

Jag kan känna att jag inte kan ha samma ambition gällande relationer som jag hade när jag började då man inte hinner med sådana relationer längre. Relationer äter upp en ibland då man är så närvarande och det kräver mycket tid att upprätthålla (Sofia).

Maria förklarar att hon känner en enorm frustration när hennes ambition inte kan uppfyllas och betonar hur betydelsefullt det är att våga be om hjälp och stöttning av sina kollegor. Även att ha stöttning och hjälp av ledningen nämns som viktigt. Hon fortsätter förklara att personalen som arbetar i ett fritidshem skall se sig som en familj och att de behöver varandra för att klara av de utmaningar de har. Är relationen inom arbetslaget ostabil kommer detta påverka barnen.

Informanterna var eniga om att det är grundläggande att samarbeta i arbetslaget och att det har en gemensam grund att jobba utifrån. Pelle belyser vikten av att arbeta förebyggande och hur relationen med barnen gör att man kan arbeta förebyggande. Genom att ha en relation till barnen kan Pelle göra en bedömning utifrån de förutsättningar som finns för dagen, vilka ska man gruppera ihop för dessa leker bra ihop, vilka behöver vila och vilka behöver röra på sig. Han förklarar hur hans relationer med eleverna gör att han kan arbeta för att stödja elevernas relationer med varandra och relationer gör att man kan jobba gemensamt kring de utmaningar som finns. Maria är inne på samma spår och förklarar hur viktigt relationerna till eleverna är men att ha en förståelse för att eleverna kommer knyta starkare relationer till vissa pedagoger och hur viktigt det är att man samarbetar utifrån detta. Hon tar upp ett exempel där om en pedagog försöker hjälpa en elev som är i affekt att lugna ner sig men inte når fram behöver pedagogen våga be om hjälp av en annan kollega som har bättre relation till eleven och på detta sätt hjälpa eleven att lugna sig fortare. Hon förklarar att detta är inget man ska ta personligt utan att alla är olika och detta skall ses som en kompetens hos personalen. Förutom att samarbeta inom arbetslaget så belyser informanterna även hur man kan involvera eleverna i de utmaningar

som kan uppstå, och att de kan få vara med och lösa eventuella problem tillsammans om de finns möjlighet.

Utöver att behöva kompromissa och be om hjälp så nämner både Anna och Alice som arbetar på samma fritidshem vikten av att jobba lågaffektivt och behålla lugnet för att klara av de utmaningar som uppstår.

Jag försöker jobba mycket med ett lågaffektivt bemötande och också försöka behålla lugnet och lyssnandet. Jag försöker gå mycket på elevernas bana och liksom få med dem och hålla mig lugn i många situationer även om det blir lite gungigt och så där. Jag känner att har man byggt en relation med barnen är det ännu lättare att hitta samma väg. Jag hävdar då att relationsskapandet är grunden till arbetet framåt (Alice).

Även Pelle talade om vikten av att själv behålla lugnet när det inte blir som man tänkt sig eller om han får någon oväntad utmaning. Som pedagog är det viktigt att behålla lugnet, tänka om och våga be om hjälp när saker inte blir som man tänkt förklarar Pelle. Maria förklarade att det är lite tjusningen med arbetet när man jobbar med barn, man vet inte i förväg hur en dag kommer att bli. Sammanfattningsvis nämnde alla informanter att det främst är relationerna till barnen och sina arbetskollegor som utgör en stor del till att man trivs med sitt yrke som grundlärare i fritidshem trots de förutsättningar som försvårar arbetet.

Sammanfattning av resultat

Sammanfattningsvis kan det utläsas att alla informanter ansåg att relationsskapandet till eleverna är högst betydelsefullt. Det är genom relationerna som personalen i fritidshemmet möjliggör för utveckling och gör tiden de har på fritidshemmet till en meningsfull tid för barnen. Att bygga tillit och göra fritidshemmen till en trygg plats för barnen nämnde informanterna som en gemensam ambition. Personalen anser att relationer kan till stor del skapas genom samtal med barnen där man visar sitt intresse. Det är även via samtal personalen kan bygga tillit och förtroende samt bli en person barnen kan lita på. Personalen var eniga om att kommunikation är viktig för att bygga relation där kommunikation möjliggör för lärande. En viktig aspekt informanterna lyfte var att se varje dag som unik, där pedagogerna möter barnen som dem är i just det ögonblicket med ett öppet sinne.

Att vara personlig men inte privat var ett budskap som framfördes av informanterna. Pedagogerna förklarar att de behöver vara personliga för att skapa goda relationer men inte för privat. De fortsatte att förklara att det krävs en god självmedvetenhet hos pedagogerna där man själv utgör en stor del till hur relationerna skall skapas. De kan inte låta privata saker i livet gå ut över barnen. Pedagogerna har alltid i åtanke att de är där för barnens skull och behöver möta barnens behov. Att ha barnens bästa i fokus och göra avvägningar om vad som anses rätt för barnen är en gemensam ambition personalen i fritidshemmet arbetar utifrån och utgör en stor del av deras omsorgsarbete. Det nämns att balansgången mellan att vara personlig men inte privat är svår och att inte låta privata saker eller känslor som stress påverka en som pedagog.

Förutsättningar var ett begrepp som nämndes frekvent av informanterna när vi diskuterade vad som påverkade deras ambitionsnivåer. Av resultatet att döma så har personalen i fritidshemmen höga ambitioner gällande relationsskapandet, de exemplifierade dock faktorer som gör att det tidvis måste sänka sina ambitioner. De faktorer som nämndes var främst strukturella faktorer såsom barnstorlekarna, personal- och tidsbrist, varierande vikarier samt läroplanen. De uttryckte att det är för stora barngrupper till för få personal, vilket gör att relationsskapandet försvåras. Tid för att vara med enskild individ förminskas för att i stället bli relationsskapande

på gruppnivå. Informanterna förklarar hur vikariepoolen försvårar relationsarbetet då de ständigt får olika vikarier vilket leder till stress och oro både hos barnen och personalen. Läroplanen nämndes både som en positiv och negativ faktor, positiv i den bemärkelsen att de har styrdokument att utgå från men att det ställs mer krav på verksamheten där tid från grundläggande dokumentation inte hinns med som hade kunnat hjälpa till att stärka elevernas relationer. Samverkan med skolan nämndes också i intervjuerna som en utvecklingspotential då fritidsverksamheten ibland faller bort som mindre viktig och där verksamheten ofta behöver kompromissa med lokaler. Sammanfattningsvis förklarade informanterna att det är svårt att få in allt de vill göra när förutsättningarna inte finns vilket gör att de behöver sänka sina ambitionsnivåer.

När förutsättningarna inte finns så sänks ambitionerna och personalen är tvungen att kompromissa med sina grundambitioner. Ibland blir det inte som de tänkt även om en planering gjorts och då behöver personalen sänka kraven och kompromissa med sina ambitioner samt våga be om hjälp. De nämnde vikten av att hjälpa varandra i arbetslaget och finnas där för varandra för att hantera oväntade situationer som kan uppstå. Alla informanter nämnde att det främst är relationerna med barnen och sina arbetskamrater som utgör en stor del till att man trivs med sitt yrke trots de kompromisser man behöver göra med sina ambitioner. Även att ha en bra ledning som är stöttande benämndes som grundläggande för att man skall kunna göra ett så bra arbete som möjligt.

DISKUSSION

I detta kapitel framförs resultatdiskussion, metoddiskussion och en sammanfattning av diskussionen presenteras. Studiens syfte är att lyfta personalens ambitioner gällande relationsskapandet och hur de arbetar med dessa samt hur de hanterar de svårigheter som kan uppstå kring detta, diskussionen är analyserad utifrån studiens syfte. Didaktiska konsekvenser som kan kopplas till undersökningen och förslag till vidare forskning redovisas även i detta kapitel.

Resultatdiskussion

Resultatdiskussionen är förankrad i tidigare forskning och det relationella perspektivet. Enligt det relationella synsättet är människan en relationell varelse som utvecklas i möten tillsammans med andra. Människan blir begriplig när denne sätts i relation till omvärlden. En pedagog med ett relationellt synsätt ser varje individ som unik, där kommunikation utgör en stor del för relationsskapandet. Enligt detta synsätt är relationer inte förutbestämda eller statiska utan föränderliga. En relation mellan lärare och elev byggs på ömsesidighet och präglas av acceptans samt samspel (Aspelin och Persson 2011).

Tillit och trygghet

Informanterna var eniga om att relationsarbetet är a och o i deras roll som pedagoger där deras ambitioner gällande relationsskapande är höga. Att skapa ett tryggt klimat för barnen benämndes som en central ambition för att barnen skall trivas och må bra på fritidshemmet. Detta stärker Elvstrand och Lago (2016) i sin studie där de betonar vikten av sociala relationer för att barnen skall må bra, detta inkluderar även barns relationer med pedagoger i sin närhet. Pedagogerna uttryckte trygghet som en förutsättning för att barnen skall våga utveckla sitt eget jag och bli trygga i sig själva som individer. Informanterna förklarade även att en ambition är att barnen skall känna tillit till pedagogerna. Av informanternas svar att döma krävs det att pedagogerna bygger upp ett förtroende hos barnen som gör att de känner tillit och trygghet till pedagogerna. Vidare förklarar pedagogerna att en pedagog skall vara en person barnen skall våga anförtro sig till och är i många lägen en förebild för barnen. Att barnen behöver goda förebilder för att själv kunna utveckla sina egna relationer nämns av respondenterna. Lager (2018) stärker detta i sin artikel där hon belyser att fritidshemmets undervisning skall skapa förutsättningar för trygghet och relationsskapande vilket överensstämmer med de ambitionsnivåer informanterna har. Kommunikation nämndes av alla informanter som en viktig del i relationsskapandet. Genom att samtala dagligen med barnen skapar man en relation. Att som pedagog visar att man lyssnar och är intresserad av det barnet säger skapar ett förtroendefullt klimat. Sammanställningen av empirin påvisar att relationer är en förutsättning för att veta vilka behov ett barn har och att detta är en förutsättning för utveckling och lärande. Kommunikation används som ett verktyg i relationsarbetet med barnen vilket överensstämmer med Aspelin och Perssons (2011) som förklarar att relationer byggs på någon slags kommunikation. Informanterna lyfte vikten av att vara medveten om att varje barn och tillfälle är unikt vilket gör att de behöver acceptera barnet de har framför sig precis så som den för stunden vilket går att härleda till Bubers (1995) begrepp om äkta dialog. Barn och pedagoger har olika sinnesstämningar vilket gör att människor måste ha tankesättet att varje dag är unikt. Denna tanke att det sker en acceptans i ett möte mellan pedagog och barn stämmer överens med Bubers tankar om det mellanmänniska och jag-du relationen. Även Aspelin (2013) stärker detta i sitt resonemang om det pedagogiska mötet där pedagogen ser sina elever för vilka de är för stunden och ser varje individ som unik.

Självkännedom

Informanterna som intervjuades nämner hur en ambition är att vara personlig men inte för privat i det relationskapande arbetet till eleverna. De var eniga om att inte låta privata saker få gå ut över eleverna, då detta kan skapa hinder i det relationskapande arbetet. De påpekar att det kan vara svårt att nå upp till sina förväntningar på sig själv i sin yrkesroll när privata situationer tar över. Informanterna nämner att det har stor roll i barnens utveckling av jaget då de spenderar flera timmar med barnen i veckan. Det är därför viktigt att personalen själva har en god självmedvetenhet för hur hen vill agera och vara. En medvetenhet om hur ens egna jag reflekteras i verksamheten. Informanterna anser att sitt sätt att bygga och skapa relationer kan implementeras till barnen från pedagogerna. Detta stärker Buber (1994) med sitt sätt att se på jaget. Som tidigare nämnt menar Buber att människor utvecklas i relation till sin omvärld. Enligt pedagogerna behöver de se varje dag som unik då det inte finns någon färdig manual att följa vilket även Nodding (2012) stärker i sin teori om omsorgsetiken. Informanterna var eniga om att det är de själva sätter riktlinjerna för hur relationerna till eleverna skall skapas vilket gör att självkännedomen blir betydelsefull för pedagogerna. Detta argument stärks av Aspelin (2018) som betonar att relationskompetens handlar om det personliga förhållningssättet vilket också handlar om hur man förhåller sig till det privata och personlig i sitt yrke. Resultatet av vår analys visar att personal i fritidshem ständigt utgår från barnens bästa och deras behov där de inte låter personliga åsikter ta över. Informanterna betonar att dem är där för barnen och arbetar för att alla barn skall trivas vilket även Hjalmarsson och Löfdahl (2014) stärker med sin studie. Informanterna nämner hur goda relationer till eleverna gör att de kan agera utifrån vad som är bäst för barnen. Detta stärks av Noddings (2012) tankar om den etiska omsorgen som sker med eftertanke om vad som är rätt handlande. Nodding beskriver den etiska omsorgen som sker med eftertanke för vad som är rätt utifrån specifika situationer. Informanterna visar på hur omsorg som kompetens är en grundförutsättning för yrkesrollen och för att lyckas med sitt uppdrag. Hjalmarsson och Löfdahl (2014) nämner hur omsorgssituationer kan uppstå plötsligt vilket gör att man behöver agera snabbt vilket informanterna nämnde. Även i dessa situationer betonade personalen vikten av att ha relationer med barnen för att agera utifrån barnens bästa.

Förutsättningar

Informanterna förklarade hur deras ambitioner tidvis får sänkas. Resultatet av intervjuerna visar att pedagogerna ser barngruppernas storlekar, personalbrist, varierande vikarier och läroplanen som utmanande. De nämnde att barngrupperna ökar och blir större men antalet pedagoger per barn förblir densamma. Detta skapar ökad press på pedagogerna och allt fler relationer att skapa. Detta stärker Elvstrand och Andishmand (2020) som skriver om hur fritidshemsgrupperna blir större vilket försvårar pedagogernas arbete att skapa kvalitativa relationer till eleverna. Informanterna belyser en svårighet med att få in olika vikarier i verksamheten som inte är bekanta med barnen sedan tidigare. Dessa vikarier hinner inte bygga betydelsefulla relationer till barnen under en dag och detta kan skapa större oro hos barnen. För pedagogerna skapar de stora barngrupperna och personalsvårigheter hinder för att uppnå djupa relationer på individnivå på de sätt de önskar, i stället flyttas fokus till gruppnivå. Informanterna nämnde även läroplanen som ett hinder som kan sänka pedagogernas ambitioner då kraven blir för stora. Läroplanen har utvecklats med tiden och har idag mer fokus på utbildning och lärande där samverkan med skolan skall ske. Detta leder till att pedagogerna känner av tidspress, där tid från relationskapande med barnen försvinner. Lager (2018) stärker detta genom att nämna att fritidshemmet har gått från ett omsorgsuppdrag till ett förstärkt utbildningsuppdrag och under samma tid har fritidshemmens struktur nedmonterats. I enlighet med informanterna beskriver Lager i sin studie att nedmonteringarna handlar om försämrade lokaler, kraftigt ökade barngrupper och minskad av personal. Lager nämner även hur fritidspedagogerna arbetar

fortlöpande med dokumentation och planering för verksamheten vilket vår studie påvisar brister i. Informanterna i vår studie påpekar hur tidsbrist gör att värdefull dokumentation får bortprioriteras och hur bristande planering kan försvåra relationsarbetet. Informanterna nämner även att de ofta får dela lokaler med skolan och att samverkan de emellan behöver förbättras. Informanterna förklarar att deras ambitioner sänks då skolan och läroplanen ställer fler krav samtidigt som pedagogerna förblir samma antal och barnen ökar. Informanterna betonar vikten av relationsskapande för barns utveckling och lärande vilket Aspelin och Persson (2011) stärker. Informanterna anser att relationerna försvagas av alla krav och stora barngrupper vilket försvårar arbetet med barnens utveckling och lärande.

Att behöva kompromissa och be om hjälp

När oväntade situationer dyker upp där personalen inte kan nå sina grundambitioner gällande relationsskapandet var de eniga om att de behöver kompromissa och be om hjälp. Två informanter nämnde att det skapar en frustration och stress när de inte kan hålla sina grundambitioner på grund av faktorer såsom stora barngrupper och tidsbrist som de inte kan påverka. Här betonar informanterna vikten av att be om hjälp från sina arbetskollegor och även stöttning från ledningen. Samarbetet i arbetslaget nämns som betydelsefull vilket också bygger på relationsskapande, där all personal skall ses som en familj där de behöver varandra för att klara de utmaningar de står inför. Detta stärker Aspelin (2010) som menar att relationer inte är något människan jobbar med utan i. Har personalen inte en god relation till sina arbetskollegor kommer detta påverka barnen. Att få in olika vikarier nämner informanterna som en utmaning i samarbetet mellan pedagogerna, då man som pedagog likväl som barnen inte har en relation till vikarien sedan tidigare. Vilket kan leda till att samarbetet för dagen blir lidande och går ut över eleverna. Detta är en aspekt som inte tagits i beaktning i Lagers (2021) studie som belyser hur betydelsefullt pedagogernas samarbete är för att kunna finnas där för eleverna och göra de delaktiga i verksamheten. Informanterna nämnde att genom en god relation till sina elever så kan de arbeta förebyggande. Genom att byggt upp goda relationer vet pedagogerna vilka barn de ska gruppera ihop i lek, vilka som behöver vila och vilka som behöver röra på sig, detta är en vetskap som vikarierna inte besitter. Genom relationerna till eleverna kan personal i fritidshem arbeta för att stödja elevernas relationer till varandra och kan jobba tillsammans mot de utmaningar som finns. Detta menar Aspelin (2013) kan ses som ett pedagogiskt tillvägagångssätt vilket menas att en handling utförs med ett mål. I detta fall kan ett pedagogiskt tillvägagångssätt ses som när pedagogen medvetet grupperar eleverna för att stödja deras relationella processer eller när pedagogen genomför en lärarstyrd lek för de elever som behöver röra på sig. Avslutningsvis nämnde alla informanter att det är relationerna med barnen, sina kollegor och ledningen som gör att de trivs med sitt yrke, oavsett om de behöver kompromissa med sina ambitioner som kan leda till känslor som frustration. Detta menar även Elvstrand, Lago och Lundqvist (2022) i sin studie är den stora anledning till att personal i fritidshem trivs med sitt jobb trots de faktorer som försvårar arbetet. Författarna lyfter att det är relationerna med eleverna och sina kollegor som gör det lustfyllt att gå till arbetet trots stora elevgrupper och begränsade resurser.

Metoddiskussion

Kvalitativ metod med intervju som redskap visade sig fungera bra för vår studie. Genom våra frågeställningar har vi fått svar på studiens syfte vilket var att ta reda på vilka ambitioner personal i fritidshem har gällande det relationsskapande arbetet med eleverna samt hur personal hanterar de utmaningar som kan uppstå i det relationsskapande arbetet. Detta val av ämne engagerade informanterna, och de var entusiastiska när de talade om sina ambitioner gällande

relationer till sina elever. Vi fick en uppfattning om att detta ämne var något som informanterna upplevde som väsentligt där de även delade med sig av de utmaningar som finns. Informanterna talade länge kring varje fråga vilket gav oss värdefull information. Genom att använda öppna svarsalternativ intog vi en neutral position där vi inte kom med egna värderingar eller ledande frågor.

Vi fick tag i åtta informanter som var verksamma på tre olika skolor i samma kommun, alla med relevant utbildning. Vi valde att spela in varje intervju för att kunna lyssna på det som sades om igen, på detta sätt undvek vi att missa relevant information. Hade mer tid funnits hade vi lämpligen sätt informanter från olika kommuner för att se om resultatet hade skiljt sig åt.

Sammanfattning av diskussion

Resultat i studien påvisar att alla informanter ansåg relationsarbetet som centralt. Det finns en samstämmighet kring lärarnas ambitioner gällande hur man skall arbeta relationsskapande med eleverna. Att skapa trygghet och tillit framställdes som en gemensam ambition där informanterna vill skapa en verksamhet som barnen kan utveckla jaget i. Det framgår även att fritidshemmet är en verksamhet där personalens eget jag får stort utrymme och har en inverkan på barnens trivsel. Genom studien framkommer kommunikation som en central del i relationsskapandet där informanterna nämner hur en ambition är att via samtal med barnen skapa värdefulla relationer. Det är via samtalen som pedagogerna visar sitt intresse för barnen vilket skapar ett förtroendefullt klimat. Informanterna belyser varje samtal och dag som unik där personalen betonar vikten av att möta sina elever som de är just för stunden. En gemensam ambition som lyfts i studien var förmågan att vara personlig men inte privat då detta kan gå ut över det relationsskapande arbetet med eleverna. Personalen behöver besitta en god självmedvetenhet då de har en stor roll i barnens identitetsutveckling.

Studiens syfte var även att belysa hur personal hanterar de situationer där deras ambitioner inte går att nå. Studien visar att det finns faktorer som gör att personal i fritidshem behöver sänka sina ambitionsnivåer. Att kompromissa och be om hjälp ansågs som grundläggande av informanterna för att klara av att arbeta relationsskapande med eleverna utifrån de förutsättningar de har. Informanterna nämnde att barngrupperna är för stora vilket försvårar relationsarbetet. Även tid till grundläggande dokumentation nämndes som bristfällig och utgör ett hinder i relationsarbetet. Personaltäthet och läroplanen nämndes som faktorer som bidrar till att informanterna behöver sänka sina grundambitioner. För att kunna hantera dessa situationer påvisar studien att personalen måste kompromissa med sina ambitioner och våga be om hjälp. Informanterna lyfte vikten av att få stöttning och hjälp av sina kollegor men även ledningen för att kunna skapa goda relationer till eleverna på fritidshemmet. Studien lyfter hur informanterna upplever hur olika vikarier sätts in vilket försvårar samarbetet och kan bidra till mer stress hos personalen vilket blir ett hinder i relationsarbetet med eleverna.

Goda relationer mellan lärare och elever utgör en grund för elevers utveckling och lärande. Resultatet i studien kan tolkas som en indikation på att om bristande kommunikation förekommer kan detta leda till minskad trygghet och tillit. Trygghet, tillit och kommunikation utgör en grund för relationsskapande vilket i sin tur ligger till grund för vidareutveckling. Brister dessa centrala delar kan detta leda till didaktiska konsekvenser för eleverna. Yttre faktorer som för stora barngrupper och krävande läroplan är faktorer som personal i fritidshem måste förhålla sig till. Utifrån studien går det att utläsa att dessa faktorer försvårar relationsarbetet med eleverna vilket i sin tur kan påverka elevernas lärande.

Studien har sin utgångspunkt utifrån fritidspersonalens perspektiv. Förslag till vidare forskning är att i stället rikta fokus till hur eleverna ser på relationsarbetet och utifrån ett elevperspektiv se på hur relationer påverkar dem i fritidshemmet. Genom att lyfta elevernas perspektiv hade detta kunnat bidra till värdefull kunskap för pedagoger i hur de arbetar relationsskapande i verksamheten.

REFERENSER

- Ahlgren Hippinen, A. (2017). Yrkesroll i förändring. I Pihlgren, Ann S. (red.). *Fritidshemmet: fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur ss. 29–47.
- Ahrne, G & Svensson, P. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber ss. 17–31.
- Aspelin, J. (2018). *Lärares relationskompetens. Vad är det? Hur kan den utvecklas?* 1 uppl. Stockholm: Liber.
- Aspelin, J. (2010). *Sociala relationer och pedagogiskt ansvar*. 1 uppl. Malmö: Gleerups.
- Aspelin, J. (2013). *Relationell specialpedagogik – i teori och praktik*. Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Aspelin, J, & Persson, S. (2011). *Om relationell pedagogik*. Malmö: Gleerups.
- Buber, M. (1995). *Det mellanmännsliga*. 2 uppl. Ludvika: Dualis.
- Buber, M. (1994). *Jag och du*. 2 uppl. Ludvika: Dualis.
- Dahl, M. (2020). *Ett relationellt perspektiv på lärares arbete i fritidshem. Fritidshemmets pedagogik i en ny tid*. Malmö: Gleerups.
- Elvstrand, H. & Andishmand. C. (2020). Gruppstorlek i fritidshem - en forskningsöversikt. I *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg*, Stockholm: Utbildningsdepartementet. SOU 2020:34.
- Elvstrand, H. & Lago, L. (2016). *Elevs sociala relationer i fritidshem*. Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift, 12(1), ss. 60-75.
https://www.researchgate.net/publication/316797230_Elevs_sociala_relationer_i_fritidshem
- Elvstrand, H., Lago, L. & Lundqvist, J. (2022). *Fritidshemslärares arbete, trivsel, inkluderande arbetssätt och samverkan*. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 6(2), ss. 107-121. doi:10.7146/fppu.v6i2.134278.
- Elvstrand, H. & Lago, L. (2019). Förutsättningar för fritidspedagogisk undervisning. I Elvstrand, H., Lago, L. & Simonsson, M. (red.) *Fritidshemmets möjligheter: Att arbeta fritidspedagogiskt*. Lund: Studentlitteratur ss. 21–40.
- Elvstrand, H. & Närvänen, A-L. (2016). *Children's own perspectives on participation in Leisure-time centers in Sweden*. *American Journal of Educational Research*, 4(6), ss. 496–503.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-127988>.
- Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber ss. 34–54.

- Fejes, A. & Thornberg, R (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl. Stockholm: Liber.
- Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte: Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Henriksson, C. (2009). *Klassrumsflyktingar: pedagogiska situationer och relationer i klassrummet*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Hjalmarsson, M. & Löfdahl, A. (2014). *Omsorg i svenska fritidshem: Fritidspedagogers etiska förmåga och konsekvenser för barn*. Barn: forskning om barn og barndom i Norden, 32(3), ss. 91-106. doi.org/10.5324/barn.v33i3.3503.
- Hwang, P & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. 3 uppl. Stockholm: Natur och kultur.
- Ihrskog, M. (2006). *Kompisar och kamrater: barns och ungas villkor för relationsskapande i vardagen*. Diss. Växjö: Växjö universitet.
- Ingritetsskyddsmyndigheten (2021). *Grundläggande principer*. <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/grundlaggande-principer>. [2023-03-08]
- Juul, J & Jensen, H. (2003). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. 1 uppl. Stockholm: Runa.
- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2020). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 2 uppl. Stockholm: Liber.
- Klerfelt, A. (1999). Fritidshem och skola. Olika miljöer för lärande. I Carlgren, I. (red.) *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lager, K. (2018). *Att undervisa i fritidshem: omsorg, lärande och utveckling i en helhet*. Educare, (2), ss. 51-68. doi.org/10.24834/educare.2018.2.3.
- Lager, K. (2021). *"Som kompisar, fast vuxna": relationens betydelse för barns aktörskap i fritidshem*. Barn: forskning om barn og barndom i Norden, 39(2-3), ss. 29-54. doi.org/10.5324/barn.v39i2-3.3759.
- Lago, L & Elvstrand, H. (2021). *Sociala relationer i fritidshem*. 1 uppl. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lilja, A. (2013). *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elever*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/32806/gupea_2077_32806_1.pdf?sequence=1.
- Malmqvist, J. (2007). Analys utifrån redskapen. I Dimenäs, J (red.) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 122-132.

Mead, G. H. (1995). *Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk ståndpunkt*. 2 uppl. Lund: Argos.

Nodding, N. (2012). *The caring relation in teching*. Oxford Review of Education, 38(6), ss. 771–781. doi.org/10.1080/03054985.2012.745047.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementen.

SFS 2018:218. *Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskola, förskoleklass och fritidshem: Lgr 22*. Stockholm: Skolverket.

Söderlund, A. (2000). *Barn i skola och fritidshem. En studie kring samverkan*. Stockholm: HLS förlag.

Trost, J. & Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ursberg, M. (1996). *Det möjliga mötet. En studie av fritidspedagogernas förhållningssätt i samspel med barngrupper inom skolbarnomsorgen*. Diss. Lunds universitet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på internet
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html>.
[2023-03-08]

BILAGOR

Bilaga 1: Informationsbrev

Informationsbrev

Datum 2023-04-11

Vi heter Lina, Alex och Emil och vi studerar till grundlärare med inriktning mot fritidshem vid Högskolan i Borås, Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT.

Under sista terminen ska vi studenter genomföra ett examensarbete där ett valt område skall undersökas. Vi har valt att fokusera på hur personal ser på det relationsskapande arbetet med eleverna och vi kommer att intervjua personal i fritidshem. Syftet med vår studie är att belysa vilka ambitioner personal i fritidshem har gällande det relationsskapande arbetet med eleverna. Vi vill även få en förståelse för hur personal i fritidshem hanterar de situationer som gör att de inte kan nå sina ambitionsnivåer.

Efter examensarbetet blivit godkänd kommer allt material förstöras för att säkerställa att ingen annan än examinatorn kan ta del av materialet

I undersökningen utgår vi/jag ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn/elever, pedagoger och för/skola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

Med vänliga hälsningar Lina, Alex och Emil

Lina Falk, xxxxxxxx, xxxxxxxxxx

Emil Pehrsson, xxxxxxxx, xxxxxxxxxx

Alex Sjöstrand, xxxxxxxx, xxxxxxxxxx

Handledarens namn: Viktor Aldrin

Högskolan i Borås

Mailadress: xxxxxxxx

Bilaga 2: Samtyckesblankett

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

Som en del av kursen 11GF65 vid Högskolan i Borås utför vi en studie med syftet att belysa hur personal i fritidshem vill arbeta för att stärka relationerna med eleverna. Vi kommer även ta reda på hur personal i fritidshem hanterar de situationer som inte blir som tänkt.

Vi som utför studien skulle vilja att du lämnar vissa uppgifter om dig själv, närmare bestämt utbildning, namn och arbetslivserfarenhet.

Uppgifterna kommer att användas för att se eventuella skillnader i arbetsätt beroende på vilken utbildning och erfarenhet man har.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Uppgifterna kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall som någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.

Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i avidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrad att omedelbart ta bort uppgifterna.

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Bilaga 3: Intervjufrågor

Intervjufrågor

Bakgrund.

1. Vad har du för utbildning?
2. Hur många års erfarenhet har du inom yrket?
3. Hur många år har du jobbat på detta fritidshem?
4. Hur många elever har ni inskrivna?
5. Hur ser fördelning ut av elevgrupper/ålder ut på ert fritidshem?

6. Vilka ambitioner har du i din roll som pedagog i det relationsskapande arbetet med eleverna?
7. Vilka faktorer påverkar dina ambitionsnivåer?
8. På vilket sätt behöver du kompromissa med dina ambitionsnivåer?
9. Hur hanterar ni de utmaningar som kan uppkomma i det relationsfrämjande arbetet med eleverna?

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se